

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยได้มีการศึกษาถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น 2 ระดับ คือ ระดับภูมิปัญญาชาติหรือภูมิปัญญาไทย เป็นภูมิปัญญาที่ช่วยรักษาชาติให้ปลอดภัยอยู่รอดมาได้จนถึงปัจจุบันและเป็นภูมิปัญญาที่ช่วยสร้าง “ภาพแห่งความมีอารยธรรม” ให้แก่ชาติ และระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ที่เกิดขึ้นเฉพาะท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง เป็นภูมิปัญญาที่ใช้แก้ปัญหาของผู้คนในท้องถิ่นนั้นเป็นหลัก อาจจะเรียกภูมิปัญญาท้องถิ่น นี้ว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” รุ่ง แก้วแดง (2542) การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจะช่วยสร้างและเพิ่มพูนองค์ความรู้ท้องถิ่นรวมทั้งการสร้างคุณค่าและมรดกทางปัญญาเพื่อคนไทยรุ่นต่อ ๆ ไป ให้สามารถรักษาไว้และถ่ายทอดมรดกทางปัญญา อันจะส่งผลให้สังคมและประเทศชาติมีความเข้มแข็งยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่กับสังคมมนุษย์มาช้านาน และเป็นการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น โดยมีการปรับสภาพการดำเนินชีวิต ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมตามกาลเวลา ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีเอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ เป็นองค์ความรู้ที่มีความเชื่อมโยงกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาชีพ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ และวัฒนธรรม (ประเวศ วะสี. 2530 : 6) โดยทั่วไปแล้ว ภูมิปัญญาท้องถิ่นมักจะไม่ได้ถูกบันทึกไว้ เป็น ลายลักษณ์อักษร แม้ว่าในบางกรณีภูมิปัญญาท้องถิ่นบางประเภท เช่น ภูมิปัญญาทางการแพทย์อาจมีการบันทึกไว้ในตำรับยาโบราณบ้าง แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่จะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ซึ่งไม่มีการบันทึกไว้ไม่ว่าในรูปแบบใด ๆ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมักจะทำกันด้วยการบอกเล่าด้วยวาจา ระหว่างผู้คนในชุมชน เดียวกัน หรือระหว่างชุมชนหนึ่งไปสู่อีกชุมชนหนึ่ง และระหว่างคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ในช่วงกว่าทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยประสบภาวะวิกฤตทางด้านเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ภาวะการเกษตร และอุตสาหกรรมเกิดการชะลอตัวส่งผลให้ราคาสินค้าตกต่ำ มูลค่าการส่งออกลดลงภาวะว่างงานเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก แนวทางหนึ่งที่รัฐบาลนำมาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ การส่งเสริมศักยภาพการผลิตของชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้มากขึ้น โดยเฉพาะสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีรากฐานมาจากความรู้ ความชำนาญ ความสามารถ ทักษะและประสบการณ์ที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นให้ทำการผลิตเพื่อการค้าเชิงพาณิชย์ได้มากขึ้น อันจะนำไปสู่การสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้ครอบครัว ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในแต่ละท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วจึงขยายไปสู่ระดับจังหวัด ระดับภาค ระดับประเทศ และนำไปสู่การส่งออกอันเป็นเป้าหมายของการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน จากนโยบายดังกล่าวก่อให้เกิดการฟื้นฟูของภูมิปัญญาท้องถิ่นมากมายไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของการพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ จนสามารถก่อให้เกิดรายได้และสืบทอดภูมิปัญญาที่เกือบจะสูญหายไปให้กลับคืนมาอีกครั้ง ผ้าทอถือเป็นตัวแทนของภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อประโยชน์ในการใช้สอย ควบคู่กับความงามด้านรูปทรง ลวดลาย สี สัน และความประณีต จัดเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่สำคัญในการบ่งบอกถึงอัตลักษณ์อันสะท้อนรากฐานแห่งภูมิปัญญาในการพึ่งพาธรรมชาติด้วยการถัก

ทอความรู้สึกลึกซึ้งคิดตามจินตนาการและจิตวิญญาณของผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ (จรัสพิมพ์ วังเย็น. 2554 : 21)

ผ้าทอ เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งที่ได้รับการส่งเสริมจากนโยบายดังกล่าวและทำให้กลุ่มผ้าทอหลาย ๆ กลุ่มประสบความสำเร็จสามารถพลิกฟื้นชุมชนให้มีความเข้มแข็ง อยู่ดี กินดี พึ่งพาตนเองด้วยการนำทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ ผ้าทอยังคงประสบกับปัญหาหลายประการ คือ ขาดแคลนวัตถุดิบ การผลิตที่ไม่ได้คุณภาพ ปัญหามาตรฐานการผลิต การออกแบบ การพัฒนารูปแบบ การบริหาร การจัดการและปัญหาทางการตลาด ไม่สามารถหาตลาดได้เองต้องพึ่งพาหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้ช่วยเหลือในการจัดหาตลาด (จินตนา หนูณะ. 2546 : 107) เมื่อนำออกจำหน่ายก็ไม่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดได้ ประกอบกับการที่ผู้ผลิต รวมถึงการที่ผู้ผลิตส่วนใหญ่ไม่ให้ความสนใจในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ การผลิตผ้าทอยังคงผลิตสินค้าในรูปแบบเดิมๆ จำหน่ายให้กับลูกค้ากลุ่มเดิม เนื่องจากไม่ต้องการเสี่ยงจากการที่ผลิตสินค้าออกมาแล้วไม่มีตลาด รองรับที่แน่นอนหรือผลิตออกมาแล้วขายไม่ได้ (ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง. 2561)

องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นบางอย่างนั้นไม่ได้มีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ และบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรทำให้ไม่สามารถค้นหาค้นคว้าความรู้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างสะดวก รวดเร็วทันต่อความต้องการของผู้คนและสังคม องค์ความรู้บางอย่างได้กระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งประกอบด้วยผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน (ธัชพล ท้าวนาง และคุณ โทษณ์. 2555) หากบุคคลเหล่านี้เสียชีวิตลงองค์ความรู้เหล่านี้ก็อาจจะสูญหายไปจากโลกนี้ด้วย ผ้าทอกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านนาทุ่ง ตำบลท่าแดง อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นอีกหนึ่งผลิตภัณฑ์ ผ้าทอจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ประสบปัญหาดังกล่าว เช่นเดียวกับผ้าทอพื้นเมืองอื่น ๆ คือ ไม่มีการถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชนรุ่นหลัง ไม่มีแนวทางการพัฒนาตลาดที่ชัดเจน ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ไม่ตรงกับความต้องการของตลาดและลูกค้า

จากความจำเป็ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะช่วยให้ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลได้รับการสืบทอดรวมถึงเกิดการการพัฒนาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าทอ เพิ่มศักยภาพการแข่งขันทางการตลาดได้มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันสามารถรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาแห่งความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชนคิดเองทำเอง พึ่งตนเองได้ด้วยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้คุ้มค่าอันจะก่อให้เกิด การกระจายรายได้สู่ชุมชนในอนาคต และสร้างรากฐานของความอยู่ดีกินดีตามวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ผลิตภัณฑ์ผ้าทอภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
- 2.2 เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาผลิตภัณฑ์ผ้าทอจากภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านนาทุ่ง หมู่ที่ 11 ตำบลท่าแดง อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

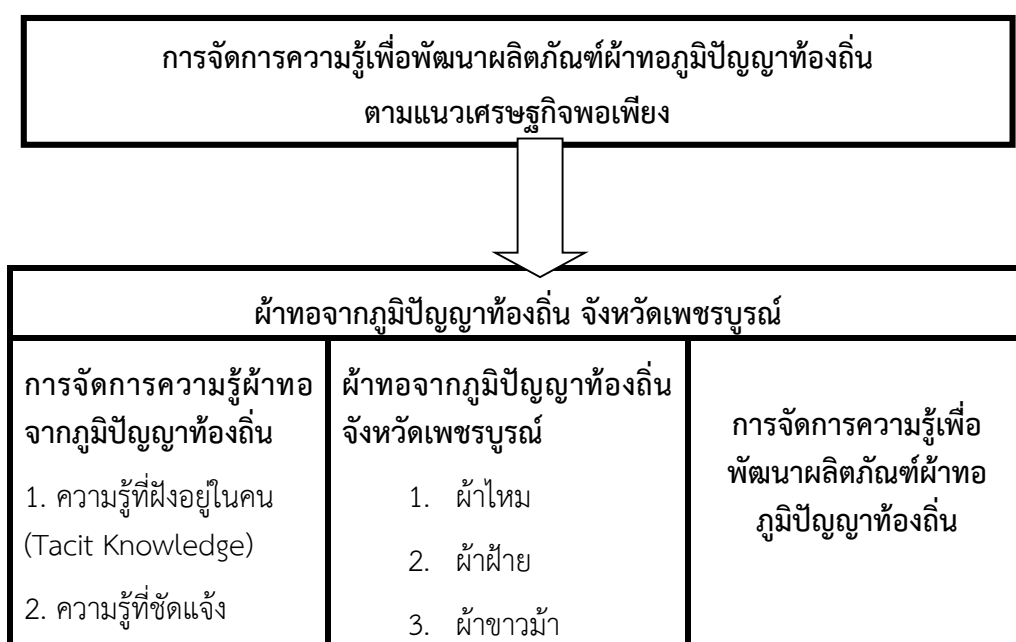
2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนหนองไผ่ และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านนาทุ่ง หมู่ที่ 11 ตำบลท่าแดง อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 50 คน

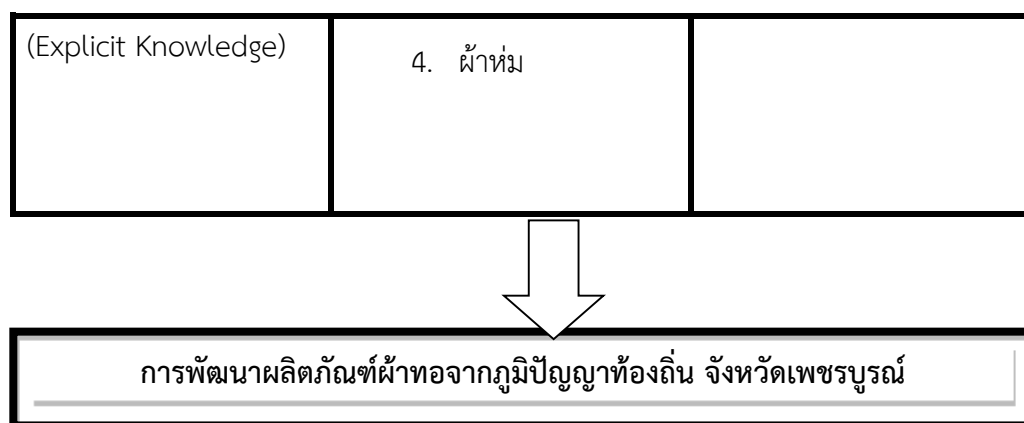
2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนหนองไผ่ จำนวน 20 คน และสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 10 คน รวมทั้งหมดจำนวน 30 คน

3. ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 9 เดือน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพประกอบ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผ้าทอจากภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ผ้าไหมและผ้าฝ้ายที่มีสีสันและลวดลายของท้องถิ่น ผลิตจากกระบวนการทอผ้าของคนในชุมชน มีขั้นตอน วิธีการทอแบบดั้งเดิม ได้แก่ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าขาวม้า และผ้าห่ม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้า หมายถึง ประสบการณ์และความรู้ในการทอผ้าแบบดั้งเดิม ที่สั่งสมสืบทอดกันมา

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

3.1 นักเรียนโรงเรียนหนองไผ่ ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ้าทอจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และได้ร่วมพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอเพื่อสามารถจำหน่ายให้กับกลุ่มเยาวชนได้

3.2 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านนาทุ่ง นำองค์ความรู้ผ้าทอจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าขาวม้า และผ้าห่ม สามารถนำไปพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ออกจำหน่ายในท้องตลาดและการขายสินค้าผ่านระบบออนไลน์ เช่น สินค้าของที่ระลึก และเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน